

Wpływ błędów egzaminatorów na końcowe wyniki egzaminów

System sprawdzania i oceniania matur

ANETA KALINOWSKA

Egzamin maturalny pełni w Polsce dwie podstawowe funkcje: jego wynik poświadcza poziom wiedzy i umiejętności zdobytych przez absolwenta w szkole średniej oraz jest podstawą przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie¹. Ten drugi aspekt sprawia, że staje się on najważniejszym sprawdzianem w procesie edukacji młodego człowieka, determinującym w dużej mierze jego dalszy rozwój zawodowy i osobisty. Rangę egzaminu podnosi to, że uzyskanie wymaganej liczby punktów² jest warunkiem udziału w rekrutacji, a wyniki egzaminów z poszczególnych przedmiotów są w większości przypadków jedynym kryterium selekcji kandydatów na studia. NIK zbadała, czy Centralna Komisja Egzaminacyjna³ i Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu⁴ podejmowały w latach 2021–2024 prawidłowe działania w celu zapewnienia obiektywnej i rzetelnej oceny egzaminów maturalnych, a wyniki kontroli mogłyby wywoływać niepokój wśród maturzystów⁵.

Wprowadzenie

System egzaminów zewnętrznych, w ramach którego organizowany jest m.in. egzamin maturalny⁶, został wprowadzony w Polsce w wyniku reformy systemu

oświaty w 1999 r. Corocznie do egzaminów maturalnych przystępuje ponad 300 tysięcy uczniów. Odbývają się w siedzibach szkół, organizuje je osiem⁷ okręgowych komisji egzaminacyjnych⁸, a ich

¹ Art. 70 ust. 3 ustawy z 20.7.2018 – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2024 r. poz. 1571, ze zm.).

² Obecnie wymagane jest uzyskanie 30% punktów, co wynika z art. 44zzl ust. 1 pkt 1 ustawy z 7.9.1991 o systemie oświaty (Dz.U. z 2024 r. poz. 750, ze zm.), dalej: ustawa o systemie oświaty.

³ Dalej także CKE.

⁴ Dalej także OKE w Poznaniu.

⁵ Artykuł opracowano na podstawie wyników kontroli NIK: *System sprawdzania i oceniania egzaminów maturalnych w latach 2021–2024*, nr ewid. I/24/003/LPO.

⁶ Rodzaje egzaminów zewnętrznych zdawanych na koniec poszczególnych etapów edukacji zostały wskazane w art. 3 ustawy o systemie oświaty. Oprócz maturalnych, przeprowadzane są egzaminy ósmoklasisty i potwierdzające kwalifikacje w zawodzie.

⁷ Siedziby oraz zasięg terytorialny okręgowych komisji egzaminacyjnych zostały określone w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie utworzenia okręgowych komisji egzaminacyjnych oraz określenia ich zasięgu terytorialnego z 18.2.1999 (Dz.U. nr 14 poz. 134, ze zm.).

⁸ Dalej: OKE lub komisje.

przygotowanie i przeprowadzenie koordynuje i nadzoruje Centralna Komisja Egzaminacyjna z siedzibą w Warszawie.

CKE i OKE to państwowe jednostki budżetowe, których organizacja i zadania zostały określone w ustawie o systemie oświaty. Nadzór nad działalnością CKE sprawuje minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, natomiast Dyrektor CKE nadzoruje działalność OKE. Do zadań CKE należy m.in.: przygotowywanie i ustalanie materiałów egzaminacyjnych, w szczególności zadań i arkuszy oraz zasad oceniania zadań wykorzystywanych do organizowania egzaminów. Z kolei przeprowadzanie egzaminów zewnętrznych jest jednym z podstawowych zadań OKE.

Z dokonanej przez NIK analizy wynikało, że problemy z prawidłowym sprawdzaniem i ocenianiem w OKE egzaminów maturalnych występowały każdego roku. Potwierdzały to zarówno wpływające do Izby skargi, interwencje Rzecznika Praw Obywatelskich, jak i interpelacje poselskie. Trzeba wspomnieć o licznych doniesieniach prasowych na temat błędów egzaminatorów w ocenianiu prac maturalnych i konsekwencjach, jakie w związku z tym ponosili zdający.

W ocenie Ł. Kierznowskiego⁹ zjawisko nieprawidłowego oceniania egzaminów maturalnych powoduje zaburzenie realizacji konstytucyjnej zasady równego dostępu do wykształcenia (na poziomie

wyższym), o której mowa w art. 70 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Jego zdaniem, gdy poziom występowania błędów w ocenie prac maturalnych jest zbyt wysoki, wyniki częściowo tracą walor porównywalności, a więc nie przynoszą wiarygodnej informacji dotyczącej stopnia opanowania wiedzy i umiejętności. Nie powinny zatem być podstawą decyzji o przyjęciu na studia, bowiem zaburzona zostaje równość szans, która ustępuje zwiększonej losowości, wynikającej z błędnego ustalania wyników.

Delegatura NIK w Poznaniu przeprowadziła kontrolę doraźną dotyczącą systemu sprawdzania i oceniania egzaminów maturalnych. Przeprowadzono ją w Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu, obejmującej zakresem działania obszar województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego i wielkopolskiego. Poznańska OKE pod względem zasięgu terytorialnego obejmuje największy okręg w kraju i realizuje zadania dotyczące około 15% ogólnej liczby maturzystów. W ramach kontroli pozyskano informacje dotyczące zasad i trybu rekrutacji uzupełniającej z 21 wyższych uczelni publicznych oraz przeprowadzono badanie ankietowe wśród egzaminatorów¹⁰. Należy podkreślić, że w toku kontroli nie były merytorycznie badane prace maturalne, natomiast szczegółowej analizie poddano proces sprawdzania i oceniania prac oraz

⁹ Ł. Kierznowski, *Prawne przyczyny nieprawidłowego oceniania egzaminów maturalnych*, 2023; rozdział I; § 5. *Skutki nieprawidłowego oceniania egzaminów maturalnych*, dostęp: <<https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3danbvgq3tcoi>>.

¹⁰ Respondentami byli egzaminatorzy powołani przez OKE w Poznaniu w 2024 r. do sprawdzania i oceniania maturalnych prac egzaminacyjnych z przedmiotów: język polski, język angielski, matematyka, biologia i chemia. Spośród 1776 egzaminatorów, do których wysłano ankietę, w badaniu wzięło udział 946 osób.

weryfikacji wyników przez egzaminatorów OKE w Poznaniu. Celem głównym kontroli było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy w systemie egzaminów zewnętrznych podmioty podejmowały prawidłowe działania w celu zapewnienia obiektywnej i rzetelnej oceny egzaminów maturalnych w latach 2021–2024. W artykule zaprezentowano wybrane ustalenia kontroli.

System szkolenia egzaminatorów

Prace egzaminacyjne sprawdzają i przyznają punkty (oceniają) egzaminatorzy wyznaczani co roku przez dyrektorów poszczególnych OKE¹¹. Powinni oni spełniać wymagania określone w ustawie o systemie oświaty, w szczególności:

- posiadać kwalifikacje niezbędne do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkole, z zakresu której jest przeprowadzany egzamin;
- legitymować się co najmniej trzyletnim stażem pracy dydaktycznej w szkole albo na stanowisku wymagającym kwalifikacji pedagogicznych;
- ukończyć z wynikiem pozytywnym szkolenie dla kandydatów na egzaminatorów, zakończone egzaminem;
- być wpisanym do ewidencji egzaminatorów.

Podmiotami odpowiedzialnymi za zapewnienie kadr do sprawdzania i oceniania egzaminów są poszczególne OKE. Realizują zadania dotyczące prowadzenia ewidencji egzaminatorów zamieszkujących na terenie objętym właściwością danej OKE

oraz szkolenia egzaminatorów i kandydatów na nich, co wynika z ustawy o systemie oświaty. Zadania CKE w powyższym zakresie ograniczają się do przygotowywania, we współpracy z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi, materiałów szkoleniowych.

Dyrektorzy OKE zawierają z egzaminatorami umowy cywilnoprawne, określające zakres ich obowiązków oraz wynagrodzenie. Obowiązujące kwoty wynikają z rozporządzenia Ministra Edukacji z 16 stycznia 2025 r. w sprawie warunków wynagradzania egzaminatorów oraz innych osób biorących udział w przeprowadzaniu egzaminów¹². Stawki za sprawdzenie i ocenienie jednej pracy są zróżnicowane w zależności od przedmiotu egzaminacyjnego, poziomu trudności (podstawowy lub rozszerzony) oraz w niektórych przypadkach od formy zadań (część testowa lub wypracowanie). Wynoszą od 0,47% do 0,923% minimalnej stawki wynagrodzenia zasadniczego nauczyciela dyplomowanego posiadającego tytuł zawodowy magistra oraz przygotowanie pedagogiczne¹³. Uzależnia to wprost płacę egzaminatora od liczby prac sprawdzonych przez niego w danym czasie i może powodować dążenie do zwiększenia tempa pracy nawet kosztem jakości oceniania. W praktyce średnia liczba prac przypadająca na jednego egzaminatora z danego przedmiotu zależy od rodzaju arkusza i realnego czasu niezbędnego do jego sprawdzenia i oceny. W kontrolowanej OKE w Poznaniu w 2024 r. egzaminator

¹¹ Art. 44zzu ustawy o systemie oświaty.

¹² Dz.U. z 2025 r. poz. 82.

¹³ W 2025 r. stawka ta wynosi 6 211 zł.

sprawdził średnio np. 84 prace z matematyki, przy czym najmniej zweryfikowano 66 prac a najwięcej – 99; 43 prace z języka polskiego (od 16 do 81) i 63 prace z biologii (od 28 do 92). Zgodnie z obowiązującymi procedurami przewodniczący zespołu egzaminatorów przydzielał arkusze egzaminacyjne do sprawdzenia poszczególnym członkom tego zespołu. Liczba prac przekazanych egzaminatorowi zależała od łącznej liczby arkuszy do oceny w danym zespole i faktycznej liczby egzaminatorów. Należy podkreślić, że rozdzielając arkusze, przewodniczący kierował się również oceną poprawności sprawdzania, doświadczeniem egzaminatora oraz tempem pracy, co z kolei mogło przyczyniać się do pośpiechu po stronie egzaminatorów.

Ankietowani przez NIK egzaminatorzy, udzielając odpowiedzi na pytanie¹⁴ o główne przyczyny popełniania błędów w ocenianiu zadań w ramach egzaminów maturalnych, wskazali m.in. na: niskie jednostkowe stawki wynagrodzenia (51,4% ankietowanych) i sprawdzanie prac pod presją czasu (50,1%), a także zmiany zasad oceniania zadań egzaminacyjnych w trakcie sprawdzania prac (58,7%).

Okoliczności związane z procedurami i organizacją oceniania mają bezpośredni lub pośredni wpływ na jego rezultaty. W takim kontekście w literaturze przedmiotu pojawiło się pojęcie efektu

egzaminatora¹⁵, definiowanego jako zjawisko polegające na tym, że oceny mogą być zniekształcone przez subiektywne czynniki, związane m.in. z jego osobowością, doświadczeniem, przygotowaniem merytorycznym, motywacją czy poziomem zmęczenia, przez co nie odzwierciedlają faktycznej wiedzy i umiejętności zdającego.

Obowiązek podejmowania w OKE działań mających na celu podnoszenie jakości sprawdzania i oceniania zadań, w tym przez zminimalizowanie efektu egzaminatora, został w sposób formalny i systemowy wprowadzony przez Dyrektora CKE dopiero w 2024 r.¹⁶ Nie sprzyjało to zapewnieniu rzetelności ocen wystawianych przez egzaminatorów w latach poprzednich, co wykazały wyniki kontroli NIK. W nowej regulacji zobowiązano OKE do przygotowywania i przeprowadzania w okresie od października do marca każdego roku quizów, polegających na sprawdzeniu i ocenieniu przez wszystkich egzaminatorów przykładowych rozwiązań zadań z danego egzaminu i przedmiotu z poprzednich sesji egzaminacyjnych lub okazowych rozwiązań zadań z danego egzaminu i przedmiotu, organizowanego jako test diagnostyczny. Poza quizami OKE mogą oferować warsztaty, szkolenia doskonalące, ćwiczenia czy webinaria.

¹⁴ W ankiecie umieszczono pytanie z możliwością zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi.

¹⁵ Por. H. Szaleniec, B. Kondrątek, F. Kulon, A. Pokropek, P. Skórska, K. Świst, T. Wołodźko i M. Żółtak: *Efekt egzaminatora w ocenianiu prac maturalnych z języka polskiego i matematyki*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, 2015.

¹⁶ Zarządzenie nr 1120 Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 24.1.2024 w sprawie zapewnienia jakości sprawdzania i oceniania rozwiązań zadań egzaminacyjnych przez egzaminatorów oraz kontroli poprawności czytywania kart odpowiedzi w okręgowych komisjach egzaminacyjnych.

Kolejny etap w procesie szkolenia egzaminatorów dotyczy tylko osób wyznaczonych do współpracy w danym roku i polega na przygotowaniu ich do sprawdzania i oceniania rozwiązań zadań z konkretnej sesji egzaminacyjnej. Należy podkreślić, że kluczowe znaczenie dla zapewnienia porównywalności ocen mają ustalone przez CKE zasady oceniania rozwiązań zadań zamieszczonych w arkuszach egzaminacyjnych z poszczególnych przedmiotów, obowiązujące w danym roku. Obejmują one w szczególności:

- kryteria oceniania (określone w odpowiednim Informatorze, wraz z uszczegółowieniem w zakresie konkretnych zadań egzaminacyjnych);
- rozwiązania zadań zamkniętych oraz przykładowe rozwiązania otwartych;
- schematy przyznawania punktów za rozwiązania prac egzaminacyjnych.

Wynika to z Procedur organizowania i przeprowadzania oceniania przez egzaminatorów prac egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego, określanych co roku przez Dyrektora CKE¹⁷ i obowiązujących we wszystkich OKE.

Przed przystąpieniem egzaminatorów do pracy OKE zapewniają im szkolenia dotyczące sprawdzania i oceniania rozwiązań zadań zawartych w danym arkuszu egzaminacyjnym w danym roku. Na zakończenie, w ramach ćwiczeń kontrolnych, egzaminatorzy oceniają przykładowe rozwiązania. W kontrolowanym OKE w Poznaniu takie szkolenia odbywały się

w dniu poprzedzającym sprawdzanie prac, a wyniki ćwiczeń kontrolnych wykazały, że pomimo przeszkolenia sprawdzający mieli trudności z prawidłowym stosowaniem zasad oceniania zadań. W 2023 r. np. jedno zadanie z biologii zostało błędnie ocenione przez 59%, a drugie przez 56% szkolących się egzaminatorów. Z kolei rok później jedno z zadań z wiedzy o społeczeństwie błędnie oceniło 26%, a z języka angielskiego – 24% uczestników szkolenia.

System szkolenia egzaminatorów z zasad oceniania nie zapewniał ich wystarczającego przygotowania do prawidłowego sprawdzania i punktowania prac. Wyniki kontroli wykazały, że w latach 2021–2024 w OKE w Poznaniu podwoił się odsetek egzaminatorów popełniających błędy merytoryczne w ocenianiu zadań (z 10% w 2021 r. przez 11%, 19% aż do 20% w 2024 r.). W 2023 r. np. wśród 3591 egzaminatorów sprawdzających prace maturalne 664 wystawiło błędne oceny. Warto podkreślić, że błędy te zostały ujawnione dopiero w wyniku weryfikacji dokonywanej na wniosek zdających, co skutkowało koniecznością wymiany świadectw dojrzałości. W szczególności, wśród egzaminatorów z biologii co najmniej jeden błąd popełniło od 60% do 75% sprawdzających, a z chemii odpowiednio od 46% do 78% (czyli nawet 106 spośród 136 egzaminatorów nieprawidłowo oceniało zadania egzaminacyjne).

Pomimo tak dużej skali błędów, blisko 98% ankietowanych egzaminatorów

¹⁷ W 2024 r. obowiązywało zarządzenie nr 1136 Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 14.3.2024 w sprawie ustalenia procedur organizowania i przeprowadzania oceniania przez egzaminatorów prac egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego w 2024 r.

twierdziło, że ocenianie zadań z arkuszy egzaminacyjnych nie sprawiało im trudności merytorycznych, a zdaniem 90% zasady opiniowania prac były zrozumiałe, jednoznaczne i łatwe do interpretacji oraz stosowania.

Problem błędów merytorycznych w ocenach prac nasilał się, pomimo realizacji w OKE w Poznaniu działań przewidzianych w procedurach, tj. informowania oceniającego o popełnionych błędach, ćwiczeń doszkalających, a nawet wykreślenia danego sprawdzającego z ewidencji egzaminatorów. W latach 2021–2024 dokonano 9 takich wykreśleń, w których przyczyną było nieprzestrzeganie przepisów dotyczących przeprowadzania egzaminu maturalnego lub zasad oceniania rozwiązań zadań. Eksperti Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej stwierdzili, że ci egzaminatorzy błędnie ocenili od 55% do 94% prac objętych weryfikacją. Egzaminator z języka polskiego np. na 69 zweryfikowanych prac w 65 popełnił błąd, a z biologii – odpowiednio w 46 na 51 prac.

Należy w tym miejscu zauważyć, że obowiązujący system prawny umożliwia zmianę błędnego wyniku egzaminu maturalnego wyłącznie w sytuacji, gdy zawnioskuje o to zdający. Natomiast w wypadku, gdy po ogłoszeniu wyników egzaminów kontrola jakości pracy egzaminatorów przez ekspertów OKE wykaże błędy w ocenach, świadectwa dojrzałości nie zostaną wymienione.

Efekty podwójnego sprawdzenia prac

Ministerstwo Edukacji Narodowej powołało w 2025 r. funkcję egzaminatora-weryfikatora¹⁸, uwzględniając ją w przepisach ustawy o systemie oświaty. Było to usankcjonowaniem zadań już wykonywanych w zespołach egzaminatorów. Zmiany legislacyjne pozwoliły na określenie w rozporządzeniu stawek wynagrodzenia dla egzaminatorów-weryfikatorów, którzy do tej pory byli opłacani na takich samych zasadach, jak pozostali sprawdzający. Podstawą do ustalenia ich wynagrodzenia jest obecnie kwota stanowiąca 12% łącznej kwoty wynagrodzeń przysługujących egzaminatorom. Do zadań weryfikatora należy przeanalizowanie prac wskazanych przez przewodniczącego zespołu egzaminatorów, uprzednio ocenionych przez sprawdzających, w celu zweryfikowania poprawności ich sprawdzenia i ocenienia.

W latach 2021–2024 Dyrektor CKE określał w Procedurach organizowania i przeprowadzania oceniania przez egzaminatorów prac egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego, że w wypadku egzaminu maturalnego weryfikacji przez egzaminatora-weryfikatora poddaje się 10% wszystkich prac z każdego przedmiotu (na każdym poziomie). Dokonuje tego systematycznie przewodniczący zespołu egzaminatorów w trakcie sesji sprawdzania. Zasady dobierania prac do weryfikacji określa dyrektor OKE, jednak powinny one uwzględniać konieczność włączenia do puli zweryfikowanych arkuszy prace o skrajnej liczbie przyznanych punktów.

¹⁸ Zgodnie z brzmieniem art. 44zuz ust. 4 ustawy o systemie oświaty obowiązującym od 11.1.2025.

Ponadto przewodniczący zobowiązany jest do sprawowania szczególnego nadzoru nad pracą egzaminatorów, którzy wykonują ją po raz pierwszy lub po przerwie trwającej co najmniej 3 lata. Może on polegać np. na objęciu weryfikacją większej liczby prac sprawdzanych przez te osoby. Wyniki weryfikacji są protokolowane w sposób umożliwiający szczegółową analizę rozbieżności pomiędzy punktami przyznanymi przez egzaminatora-weryfikatora a punktami, które przyznał oceniający prace jako pierwszy. Szczegółowy plan postępowania oraz wzór protokołu weryfikacji prac ustala dyrektor OKE, a dane w nim zawarte stanowią dla przewodniczącego podstawę do bieżącego wskazywania prac do analizy. Przewodniczący bada przyczyny rozbieżności, przeprowadza konsultacje z egzaminatorami lub egzaminatorami-weryfikatorami i poleca naniesienie poprawnej liczby przyznaných punktów w arkuszu egzaminacyjnym i na karcie odpowiedzi. W szczególnych sytuacjach wnioskuje do dyrektora OKE – za pośrednictwem koordynatora OKE – o odsunięcie egzaminatora od sprawdzania i oceniania prac.

Wyniki kontroli wykazały, że przyjęty próg weryfikacji (10%) pozwalał na wychwycenie i skorygowanie, jeszcze przed ogłoszeniem wyników egzaminów, zaledwie części błędów popełnianych przez egzaminatorów, a i tak skala ujawnionych nieprawidłowych ocen okazała się zatrważająca.

W latach 2021–2024 w wyniku skontrolowania co dziesiątej pracy w poznańskiej OKE stwierdzono błędy powodujące

konieczność korekty sumy punktów: z biologii od 19% do 54% prac (przy czym w 2022 r. było to 51%, a w 2024 r. 50%), z chemii od 17% do 26%, z geografii od 7% do 27%, z języka angielskiego od 17% do 26%. Dane te wskazują na znaczną liczbę nieprawidłowości odkrytych przez weryfikatorów. Należy mieć na uwadze, że – jak wskazał Ł. Kierznowski – 90% arkuszy nie podlega ponownemu sprawdzeniu, co w połączeniu z relatywnie niskim odsetkiem maturzystów dokonujących wglądu oznacza, że większość błędnie ocenionych prac nie zostanie odkryta¹⁹.

Kontrola wykazała również, że w CKE w latach 2021–2024 nie dysponowano danymi dotyczącymi efektów pracy egzaminatorów-weryfikatorów w podległych OKE i w związku z tym nie poddawano pełnej analizie przyczyn i skali błędów przy ocenianiu arkuszy.

Stosowano dodatkowe mechanizmy, które przy zachowaniu przyjętego progu pozwalały na zwiększenie liczby prac poddanych przynajmniej częściowej weryfikacji jeszcze w trakcie sesji sprawdzania, takie jak:

- trzy rodzaje weryfikacji (wstępna, bieżąca oraz techniczna);
 - możliwość oceniania przez egzaminatora-weryfikatora prac w całości bądź w zakresie wybranych zadań;
 - możliwość weryfikowania przez ekspertów OKE liczby punktów przed terminem wydania zdającym dokumentów;
- nie spowodowało istotnego zmniejszenia skali i zakresu nieprawidłowych ocen,

¹⁹ Ł. Kierznowski: *Egzamin maturalny w Polsce. Analiza prawna*, Wydawnictwo Prawo i Partnerstwo, Białystok 2016, s. 232.

ujawnianych już po ogłoszeniu wyników egzaminów i skutkujących koniecznością wymiany świadectwa dojrzałości.

Błędy techniczne

Egzaminatorzy byli zobowiązani do technicznej weryfikacji oceny prac, polegającej na sprawdzeniu: kompletności zaznaczeń na karcie odpowiedzi oraz zgodności liczby punktów za rozwiązanie danego zadania w arkuszu egzaminacyjnym oraz liczby punktów zaznaczonych na karcie odpowiedzi, co wynikało z Procedur organizowania i przeprowadzania oceniania przez egzaminatorów prac egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego, wprowadzonych w latach 2021–2024. Sposób organizacji i dokumentowania etapu weryfikacji technicznej określali dyrektorzy OKE.

W OKE w Poznaniu wprowadzono podwójną techniczną weryfikację wszystkich sprawdzanych prac. Czynności te miały być realizowane przez każdego egzaminatora w odniesieniu do ocenianych przez niego prac, a następnie przez kolejnego egzaminatora w ramach wzajemnej kontroli technicznej, której przeprowadzenie potwierdzano w protokole.

Wyniki badania wykazały, że pomimo obowiązywania tych procedur w OKE w Poznaniu liczba egzaminatorów, którzy popełnili błędy techniczne skutkujące nieprawidłową oceną prac w latach 2021–2024 wynosiła: 411, 391, 630 i 322, co stanowiło od 10% do 18% wszystkich egzaminatorów. Błędy polegały na nieprzypisaniu w karcie odpowiedzi liczby

punktów za rozwiązanie niektórych zadań i zostały ujawnione podczas procesu skanowania kart odpowiedzi, czyli po zakończeniu prac zespołu egzaminatorów, a przed ogłoszeniem wyników egzaminów.

Nie wszystkie błędy techniczne popełnione przez egzaminatorów były odkrywane na tym etapie. W sytuacji gdy egzaminator zaznaczył na karcie odpowiedzi liczbę punktów za rozwiązanie zadania niezgodną z liczbą punktów w arkuszu, mogłoby to zostać ujawnione wyłącznie w wyniku wglądu na wniosek maturzysty i wiązało się z koniecznością wymiany świadectwa dojrzałości.

Weryfikacja oceny po ogłoszeniu wyników

Obowiązujące w Polsce regulacje²⁰ umożliwiają zdającym dwuinstancyjną ścieżkę odwoławczą po ogłoszeniu wyników egzaminu maturalnego.

Absolwent ma prawo wglądu do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej, w miejscu i czasie wskazanym przez dyrektora OKE, w terminie 6 miesięcy od dnia wydania świadectwa dojrzałości. Po dokonaniu wglądu absolwent może, w terminie 2 dni roboczych, zwrócić się z wnioskiem o weryfikację sumy punktów. Dyrektor OKE, w terminie 14 dni od dnia otrzymania wniosku, informuje pisemnie absolwenta o wyniku dokonanej weryfikacji i jeżeli suma punktów została podwyższona, ustala nowe wyniki egzaminu maturalnego, a następnie wydaje nowe świadectwo dojrzałości lub aneks do świadectwa

²⁰ Art. 44zzz ustawy o systemie oświaty.

dojrzałości. Procedura wglądu i weryfikacji sumy punktów została wprowadzona do ustawy o systemie oświaty²¹ i zaczęła obowiązywać od 1 września 2015 r. Przed tą datą przepisy nie przewidywały możliwości zakwestionowania wyniku egzaminu ustalonego przez OKE, co budziło duże kontrowersje i powodowało m.in. interwencje Rzecznika Praw Obywatelskich i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

Absolwentowi służy również prawo wniesienia odwołania od wyniku weryfikacji sumy punktów do Kolegium Arbitrażu Egzaminacyjnego (KAE) przy CKE. Jego członkowie dokonują ponownej oceny rozwiązań zadań, których odwołanie dotyczy. KAE podejmuje rozstrzygnięcie w odniesieniu do zadania lub zadań egzaminacyjnych i jest ono ostateczne. Jeżeli suma punktów zostaje wówczas podwyższona, dyrektor OKE ustala nowy wynik egzaminu maturalnego i wydaje nowe świadectwo dojrzałości lub aneks do świadectwa dojrzałości. Odwołanie jako dodatkowy środek prawny przysługujący zdającym zostało wprowadzone²² od 1 stycznia 2017 r.

W latach 2021–2024²³ prawie dwukrotnie wzrosła liczba wniosków o wgląd do pracy maturalnej (z 32 tys. do 53 tys.) oraz wniosków o weryfikację sumy punktów (z 9 tys. do 16 tys.), co może świadczyć o rosnącej nieufności maturzystów do wyników egzaminów, zwłaszcza że w tym okresie liczba zdających zmniejszała się z 360 do 308 tys. osób.

Kontrola wykazała, że spośród prac objętych weryfikacją na wniosek zdających średnio co czwarta została nieprawidłowo oceniona i konieczna była wymiana świadectwa dojrzałości. W całym kraju liczba takich prac wynosiła w latach 2021–2024 odpowiednio: 2309, 2637, 3878 i 3457, co oznacza, że kolejno 25%, 25%, 26% i 22% wniosków o weryfikację było zasadnych. W odniesieniu do liczby dokonanych wglądów do prac odsetek arkuszy błędnie ocenionych wynosił od 8,6% do 9,0% (max 10,7% w 2023 r.), natomiast do liczby wszystkich sprawdzanych arkuszy egzaminacyjnych – odpowiednio od 0,16% do 0,26% (max 0,28% w 2023 r.).

Najwięcej ujawnionych błędów, powodujących podwyższenie wyniku o ponad 20 punktów, dotyczyło 52 prac, w większości z języka polskiego (30 prac). Oznaczało to zmianę wyniku egzaminu na świadectwie dojrzałości nawet o 50 punktów procentowych. Spośród dokonanych zmian sumy punktów najwięcej odnosiło się do egzaminu z biologii (758, 656, 913 i 781 prac, co stanowiło odpowiednio 33%, 29%, 32% i 25% wniosków o ponowne sprawdzenie) i chemii (372, 462, 676, 651, tj. 37%, 39%, 39% i 32% wniosków).

W okresie objętym kontrolą KAE rozpatrzyło 3361 odwołań dotyczących 6535 zadań, z tego uwzględniono wnioski o podwyższenie punktacji za rozwiązania w wypadku 212 zadań, tj. 3,2% ogółu kwestionowanych.

²¹ Na mocy ustawy z 20.2.2015 o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 357).

²² Na mocy ustawy z 23.6.2016 o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1010 i 1985).

²³ Dane za 2024 r. obejmują okres od stycznia do listopada.

Kontrola NIK wykazała, że w OKE w Poznaniu odsetek prac wymagających wymiany świadectwa dojrzałości z powodu błędu w ocenie był znacznie wyższy od średniej krajowej, bowiem w okresie objętym kontrolą pozytywnie rozpatrzono tam ok. 40% wniosków zdających o weryfikację wyniku egzaminu. Liczba takich prac wynosiła w latach 2021–2024 odpowiednio: 592, 619, 1013 i 1105, co oznacza, że kolejno 38%, 32%, 45% i 44% wniosków o weryfikację było zasadnych. W odniesieniu do liczby dokonanych wglądów odsetek arkuszy błędnie ocenionych wynosił od 15,8% do 17,9% (max 19,6% w 2023 r.), natomiast do liczby wszystkich sprawdzanych arkuszy egzaminacyjnych – odpowiednio od 0,26% do 0,54%.

Podobnie jak w skali kraju, najwięcej zmian dotyczyło egzaminu z biologii (w latach 2021–2024 było to kolejno 273, 208, 284 i 301), chemii (124, 183, 213 i 231) i języka polskiego (99, 136, 329 i 334).

Zaprezentowane dane obrazują zaledwie część zjawiska nieprawidłowego oceniania egzaminów maturalnych, a problem z ustaleniem rzeczywistej skali błędów wynika z wielu czynników. Po pierwsze, zdecydowana większość zdających nie dokonuje wglądu do swoich prac, przez co w okresie objętym kontrolą ponad 97% wszystkich prac nie było ponownie sprawdzanych (nawet przez samych maturzystów) pod kątem prawidłowości wyniku. Drugim istotnym czynnikiem jest wynikająca z ustawy o systemie oświaty zasada dokonywania zmian wyłącznie na korzyść zdającego. Wykryte w trybie weryfikacji dokonanej na wniosek zdającego błędy, skutkujące zawyżeniem wyniku egzaminu, pozostają bez wpływu na ostateczną

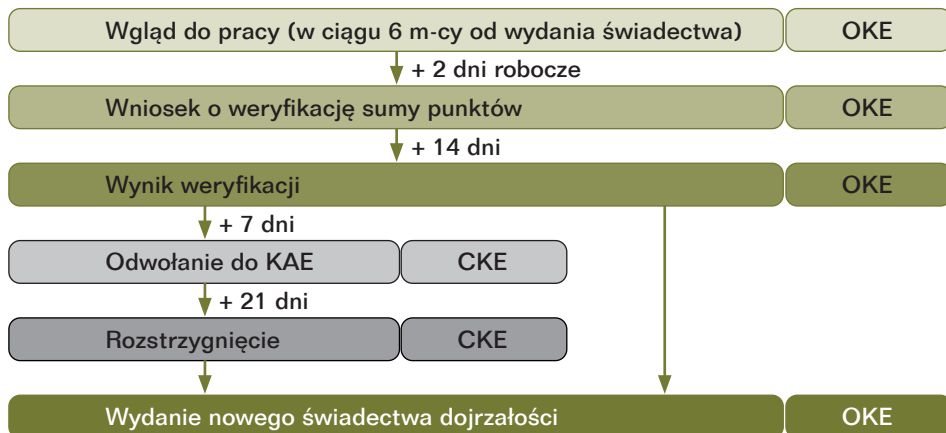
ocenę i nie są ujawniane w statystykach. Nie bez znaczenia jest również obowiązująca zasada weryfikacji wyłącznie zadań egzaminacyjnych wskazanych przez zdającego, przez co nawet rozstrzygnięcie OKE o pozostawieniu wyniku egzaminu bez zmian nie daje gwarancji, że wszystkie pozostałe zadania w danym arkuszu zostały ocenione bezbłędnie. Poza statystykami błędów w ocenach pozostają wspomniane wyżej sytuacje, w których nieprawidłowe wyniki ujawniane są w ramach kontroli jakości pracy egzaminatorów przeprowadzanych w OKE.

Terminy wglądu do prac

Zdający ma prawo wglądu do sprawdzonej i ocenionej pracy egzaminacyjnej w miejscu i czasie wskazanym przez dyrektora OKE, w terminie 6 miesięcy od dnia wydania świadectwa dojrzałości, aneksu lub zaświadczenia o wynikach egzaminu maturalnego, a podczas przeglądania może sporządzać notatki i wykonywać fotografie swojej pracy, co wynika z ustawy o systemie oświaty. W okresie objętym kontrolą zasady wglądu określał Dyrektor CKE w publikowanej co roku Informacji o sposobie organizacji i przeprowadzania egzaminu maturalnego. Wynikało z nich m.in., że zdającemu udostępnia się pracę egzaminacyjną w formie, w jakiej została przez niego przekazana i oceniona przez egzaminatora, a czas wglądu do jednej pracy egzaminacyjnej wyznaczony przez dyrektora okręgowej komisji egzaminacyjnej nie może być krótszy niż 30 minut.

W toku kontroli ustalono, że pomimo skokowego wzrostu zainteresowania uzyskaniem prawa wglądu do prac egzaminacyjnych, Dyrektor CKE nie ustalił zasad

Rysunek 1. Procedura wglądu do pracy, weryfikacji sumy punktów i odwołania od wyniku egzaminu maturalnego

Źródło: Opracowanie własne NIK.

zapewniających dostęp jak największej liczbie zainteresowanych w optymalnym terminie. Nie zobowiązał również dyrektorów OKE do usprawnienia procesu udostępniania prac. Tymczasem data wglądu do pracy ma kluczowe znaczenie dla zdającego, ponieważ rozpoczyna bieg ustawowych terminów obowiązujących w procedurze weryfikacji sumy punktów i odwołania od jej wyniku w sytuacji, gdy zdający kwestionuje uzyskaną ocenę.

Kontrola wykazała, że zorganizowany w OKE w Poznaniu tryb dostępu do prac przez wyznaczanie odległych terminów mógł utrudniać lub wręcz uniemożliwiać maturzystom udział w rekrutacji na studia. Na 6933 wnioski złożone w 2024 r. w pierwszym tygodniu po ogłoszeniu

wyników egzaminów, w 43% przypadków wyznaczono termin wglądu na sierpień. Mogło to powodować, że zdający, których prace zostały błędnie ocenione i konieczne było przeprowadzenie procedury weryfikacji i ewentualnie odwołania od jej wyniku, uzyskiwali nowe świadectwa dojrzałości we wrześniu czy październiku, czyli już po zakończeniu rekrutacji na studia w terminie podstawowym, a niekiedy nawet po rozpoczęciu roku akademickiego.

Rosnąca liczba wniosków o wgląd, przy zastosowaniu dotychczasowych procedur, mogła zakłócać proces rekrutacji kandydatów na studia²⁴. Z informacji pozyskanych podczas kontroli wynikało m.in., że w latach 2021–2024 na Pomorskim Uniwersytecie Medycznym w Szczecinie

²⁴ Podobnie: Ł. Kierznowski: *Prawne przyczyny nieprawidłowego oceniania...*, op.cit.

960 osób ubiegało się o przyjęcie na studia po podwyższeniu wyniku egzaminu maturalnego, a na Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu – 780 osób. Z kolei na Gdańskim Uniwersytecie Medycznym na kierunku lekarskim udział kandydatów ze zmienioną punktacją w stosunku do wszystkich aplikujących wynosił od 2,6% do 3,3%.

System odwołań a możliwość przyjęcia na studia

Kontrola wykazała, że rekrutacja uzupełniająca dla osób, których wynik egzaminu maturalnego został podwyższony po weryfikacji sumy punktów lub odwołaniu – czyli rozwiązanie przyjęte w art. 70 ust. 2 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – w praktyce w pełni nie zabezpieczało zdających przed negatywnymi skutkami błędów popełnianych przez egzaminatorów. Uczelnie wprawdzie uwzględniały w swoich procedurach mechanizmy umożliwiające wzięcie udziału w rekrutacji kandydatom, którzy uzyskali w wyniku weryfikacji lub odwołania poprawione wyniki egzaminów maturalnych, jednak często były to rozwiązania obciążone tak istotnymi ograniczeniami, że pozycja tych kandydatów okazywała się mniej korzystna niż pozostałych biorących udział w rekrutacji. Nabór uzupełniający organizowano np. pod warunkiem, że w rekrutacji podstawowej limit miejsc na danym kierunku nie został wypełniony. Na innej uczelni, w wypadku zakończenia naboru z powodu wyczerpania limitu miejsc przed dniem złożenia wniosku, maturzysta nie mógł zostać zakwalifikowany, nawet jeśli po podwyższeniu jego punktacja znalazłaby się nad progiem.

Zdarzało się również, że kandydat mógł wnioskować o uwzględnienie lepszych wyników egzaminów w trybie odwołania do rektora uczelni, a termin na złożenie odwołania wynosił 14 dni od otrzymania decyzji o odmowie przyjęcia na studia albo że udział w rekrutacji uzupełniającej mogły wziąć wyłącznie osoby, które zarejestrowały się i brały udział w rekrutacji podstawowej.

Wzrost nakładów i spadek jakości oceniania

Wydatki na funkcjonowanie systemu egzaminów maturalnych wzrosły z 75,5 mln zł w 2021 r., przez 79,9 mln zł w 2022 r. i 84 mln zł w 2023 r., do 105,7 mln zł w 2024 r., w tym wydatki dotyczące samego procesu sprawdzania i oceniania prac kształtowały się odpowiednio na poziomie: 61,5 mln zł, 65,4 mln zł, 70,2 mln zł i 87,3 mln zł. Największe kwoty przeznaczono na wynagrodzenia egzaminatorów – w kolejnych latach: 54,2 mln zł, 56,7 mln zł, 59,8 mln zł i 77 mln zł. Pozostałe wydatki dotyczące sprawdzania i oceniania prac maturalnych obejmowały m.in. wynajem pomieszczeń czy wsparcie administracyjne. Liczba arkuszy maturalnych zmniejszyła się natomiast w tym okresie z 1,7 mln do 1,3 mln.

Wysokie i rosnące koszty utrzymania systemu egzaminów zewnętrznych wskazują na konieczność sprawdzenia jego efektywności, rozumianej jako zapewnienie rzetelnych, sprawiedliwych i obiektywnych wyników egzaminów maturalnych. Tymczasem do jakości oceniania matur zgłaszano uzasadnione uwagi i zastrzeżenia, które stały się powodem przeprowadzenia przez NIK

kontroli. Jej wyniki wykazały, że w latach 2021–2024 sytuacja nie poprawiała się, co więcej – systematycznie się pogarszała. Nie pomogło nawet podniesienie w 2024 r. wynagrodzenia egzaminatorów o 30%, chociaż ponad połowa z nich wskazywała, że to niskie stawki mają wpływ na jakość oceniania.

Podsumowanie i wnioski

Egzaminy zewnętrzne przeprowadzane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną i okręgowe komisje egzaminacyjne miały służyć uzyskaniu porównywalnej i obiektywnej oceny wiedzy i umiejętności zdających. Tymczasem kontrola NIK wykazała, że w latach 2021–2024 system sprawdzania i oceny egzaminów maturalnych nie działał tak, jak powinien, przez co oceny z tych egzaminów nie zawsze były prawidłowe i sprawiedliwe.

Negatywne skutki błędów w wynikach egzaminów maturalnych w największym stopniu ponosili zdający. W sposób bezpośredni zaniżona ocena zmniejszała szanse kandydata w rekrutacji na wybrany kierunek studiów. W wypadku niepowodzenia w naborze maturzysta musiał wybierać inny dostępny kierunek studiów albo decydować się na ponowny udział w rekrutacji za rok. Mógł również ponieść znaczne koszty i podjąć studia niestacjonarne lub zaoczne. Zaniżony wynik egzaminu mógł wreszcie spowodować u młodego człowieka spadek poczucia własnej wartości i wiary w umiejętności, a w konsekwencji wywołać niechęć do dalszej edukacji.

Przyczyn błędów w ocenianiu egzaminów maturalnych jest wiele – mogą one dotyczyć systemu szkolenia egzaminatorów,

poziomu ich wynagradzania, organizacji pracy w zespołach egzaminatorów, w tym monitorowania jakości oceniania, mogą wreszcie odnosić się do konstrukcji zasad oceniania zadań.

Nie jest możliwe całkowite wyeliminowanie błędów popełnianych przez ludzi w procesie sprawdzania i oceniania arkuszy egzaminacyjnych. Mając jednak na uwadze skutki, jakie to powoduje zarówno dla zdającego, społeczeństwa, jak i instytucji (spadek zaufania do systemu egzaminów zewnętrznych, utrata waloru porównywalności wyników egzaminów, zaburzenie równości szans w dostępie do nauki na poziomie szkolnictwa wyższego) odpowiednie podmioty powinny podjąć adekwatne i skuteczne czynności zmierzające do ograniczenia skali błędów, w tym do zminimalizowania oddziaływania efektu egzaminatora na wyniki egzaminów.

W odniesieniu do zagadnień omawianych w artykule projektowane zmiany mogłyby uwzględniać: zwiększenie efektywności przygotowania egzaminatorów do oceniania prac i wzmocnienie nadzoru nad jakością wykonywanych przez nich zadań, w tym nad weryfikacją techniczną ocenionych prac, zwiększenie zakresu działań egzaminatorów-weryfikatorów oraz możliwość udostępniania do wglądu ocenionych prac egzaminacyjnych w formie elektronicznej.

Z kolei w ujęciu systemowym warto rozważyć wprowadzenie możliwości zmiany błędnego wyniku egzaminu w następstwie weryfikacji innej niż wniosek zdającego, np. w ramach kontroli jakości oceniania, prowadzonej cyklicznie przez ekspertów OKE.

Drugie z proponowanych rozwiązań dotyczy zmian w harmonogramach:

ogłaszania wyników egzaminów, organizowania wglądów, weryfikowania sumy punktów na wnioski zdających i rozpatrywania odwołań od wyników tych weryfikacji oraz w harmonogramie rekrutacji na studia w taki sposób, aby zdający, którego praca została nieprawidłowo oceniona, miał pewność otrzymania nowego

świadectwa dojrzałości w terminie umożliwiającym udział w procesie rekrutacji.

ANETA KALINOWSKA
starszy inspektor k.p.,
Delegatura NIK w Poznaniu

Słowa kluczowe: egzamin maturalny, błędy w ocenianiu, egzaminator, egzaminator-weryfikator, egzamin zewnętrzny, rekrutacja uzupełniająca, weryfikacja sumy punktów, wgląd do pracy

Bibliografia:

1. Kierznowski Ł.: *Prawne przyczyny nieprawidłowego oceniania egzaminów maturalnych*, 2023.
2. Kierznowski Ł.: *Egzamin maturalny w Polsce. Analiza prawna*, Wydawnictwo Prawo i Partnerstwo, Białystok 2016.
3. Szalenciec H., Kondratak B., Kulon F., Pokropek A., Skórska P., Świsł K., Wołodźko T. i Żółtak M.: *Efekt egzaminatora w ocenianiu prac maturalnych z języka polskiego i matematyki*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015.

ABSTRACT

System for Checking and Assessing School-Leaving Exams – Impact of Examiners' Mistakes on Final Exam Results

Nowadays, the school-leaving exam (Polish: egzamin maturalny) has two basic functions: firstly, its results certify the level of knowledge and skills of a person who is leaving a secondary school, and secondly, they provide the basis for admission to the first-level studies or unified MA studies. Because of the latter aspect, it is the most important examination in the education process of a young person, which to a large extent determines their further professional and personal development. NIK examined whether the Central Examination Commission (Polish: Centralna Komisja Egzaminacyjna, CKE) and the District Examination Commission in Poznań (Polish: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu) in the years 2021–2024 had taken appropriate measures to ensure an objective and reliable assessment of exams, and the findings of this audit may provoke anxiety among secondary school leavers.

Aneta Kalinowska, senior public auditor, Regional Branch of NIK in Poznań

Key words: school-leaving exam, mistakes in assessing exams, examiner-verifying person, external examination, supplementary intake, verification of the number of points, access to exam records